

Nr 672

Av herrar Wirtén och Lindblad, om inrättande av ordinarie halvtidstjänster inom den statliga förvaltningen.

(Lika lydande med motion nr 728 i Andra kammaren)

En av de jämlikhetsfrågor som diskuterats livligt på senare år gäller lika möjligheter, rättigheter och skyldigheter oavsett kön, bl. a. på arbetsmarknaden. De regler som på detta område gjort åtskillnad mellan män och kvinnor, oavsett kunskaper och kvalifikationer, har undan för undan försvunnit. Valet av arbete har därmed blivit friare. Fortfarande är det emellertid en betydande skillnad i förvärvsintensitet mellan framför allt gifta män och gifta kvinnor, en skillnad som till stor del — men inte enbart — har sin grund i de traditionella s. k. könsrollerna, dvs. det förhållandet att förvärvsresp. hemarbete anses vara en manlig resp. kvinnlig specialitet. Om man vill så långt möjligt utjämna dessa skillnader för att tillförsäkra varje man och kvinna en så allsidig personlighetsutveckling som möjligt, måste man stimulera den omorientering som pågår och som innebär att allt fler f. n. hemarbetande kvinnor söker förvärvsarbete. I praktiken innebär detta bl. a. att möjligheterna till deltidarbete måste ökas och arbetsvillkor, trygghet i anställningen m. m. för de deltidsanställda förbättras.

Det är nämligen i första hand deltidarbete — särskilt halvtidsanställning — som kvinnorna utanför den reguljära arbetsmarknaden önskar sig. Enligt statistiska centralbyråns arbetskraftsundersökning i februari 1968 fanns det då 15 000 arbetslösa kvinnor och 103 000 latent arbetssökande kvinnor som i genomsnitt önskade sig 28,5 resp. 21,6 arbetstimmar per vecka. Motsvarande siffror för män var 78 000 arbetslösa och 22 000 latent arbetssökande med genomsnittligt 42,8 resp. 26,7 arbetstimmar per vecka som önskemål.

Man brukar tala om en dold arbetslöshet bland kvinnorna. Den innebär att många gifta kvinnor antingen inte anser sig ha någon chans att få ett arbete utanför hemmet och därför inte kommer med i arbetslöshetsstatistiken eller också i valet mellan ett förvärvsarbete på heltid och fortsatt hemarbete trots allt föredrar det senare.

Bakgrunden torde i allmänhet vara att framför allt barnens vård och tillsyn tar så mycket tid och kraft att föräldrarna helt enkelt inte skulle orka med att båda ha heltidsarbete. Som regel blir det då kvinnan som »stannar hemma». Om det däremot fanns gott om deltidarbeten inom alla yrken, med

förmåner helt i proportion till arbetsinsatsen, skulle av åtskilliga undersökningar att döma många kvinnor gå ut i förvärvslivet på halvtid för att så småningom övergå till heltid. Nu blir det ofta inte av alls. När barnen är stora tycker sig modern ha tappat kontakten med arbetslivet och söker sig inte ut igen.

Inom flera sektorer på arbetsmarknaden har antalet deltidstjänster ökat starkt på senare år. Erfarenheterna är också övervägande positiva. Personaladministrativa rådet har i en undersökning inom detaljhandeln, gjord på uppdrag av Handelsanställdas förbund, Handelsn arbetsgivareorganisation och Kooperationens förhandlingsorganisation, redovisat att det för företagen varit ekonomiskt fördelaktigt att använda deltidsanställda — bl. a. uppger flertalet att de deltidsarbetande genomsnittligt gör en effektivare insats — samtidigt som de deltidsanställda själva som regel föredrar just denna avvägning mellan förvärsarbete och hemarbete. Endast 4,4 procent av dem skulle enligt intervjuundersökningen både vilja och kunna tacka ja till ett heltidsarbete. Som motiv för arbetet anges i ungefär samma proportioner inkomsten och kontakten med yrket och andra människor. I allmänhet anser man också att antalet deltidsanställda inom handeln kommer att öka ytterligare. Detsamma gäller sannolikt andra samhällssektorer. Tryggheten i anställningen bör så långt möjligt vara densamma oavsett arbetstid. Genom ökad uppmärksamhet från fackligt håll kan man också räkna med att denna kategori anställda likaväl som andra kommer att få sina rättigheter beträffande semester, pensioner etc. tillgodosedda.

Inom den offentliga sektorn var 1967 kvinnorna i majoritet, 53 procent av samtliga anställda. Det finns all anledning att utgå från att dessa kvinnor likaväl som andra ofta önskar halvtidstjänstgöring. Inom arbetsmarknaden som helhet var de gifta kvinnornas faktiska medelarbetstid 30,6 timmar per vecka, de ej gifta kvinnornas 39 timmar, och männens 44,8 timmar. För att någorlunda motsvara både de f. n. förvärsarbetandes och de latent arbetsökandes önskan om deltidarbete skulle den offentliga sektorn behöva till mycket stor del bestå av halvtidstjänster.

I själva verket förekommer en stor andel halvtidsarbetande i vissa av de statliga verksamhetsområdena. Inom postverket är t. ex. ungefär hälften av alla anställda halvtidsarbetande, övervägande kvinnor. På andra områden är systemet mindre utbrett. Hela organisationen bygger emellertid på att varje ordinarie befattning omfattar heltidstjänstgöring. De halvtidsarbetande måste antingen begära »partiell tjänstledighet» — något som bl. a. gäller inom skolväsendet och beviljas efter ganska växlande praxis — eller också nöja sig med en icke-ordinarie befattning, vilket kan innebära lägre lön och något otryggare anställningsform.

Skolmyndigheterna intygar, som regel, liksom alla andra som haft erfarenhet av deltidсанställningar, att systemet fungerar bra. På grundskolans högstadium och i högre skolformer fördelas helt enkelt ett givet timantal

på två lärare i stället för en; även på andra stadier är svårigheterna överkomliga.

Den familj där ena maken arbetar halvtid ställer i regel in sig på att klara barn tillsynen på ettdera av tre sätt: man anlitar daghem eller dagmamma under den tid båda föräldrarna arbetar; man anlitar praktikant, hemhjälp eller släkting; eller man arbetar i skift så att endera av föräldrarna alltid är hemma. En omställning till heltid då ett eller flera barn ännu är i förskolåldern innebär en kraftig ökning av arbetsbelastningen. Det drabbar både föräldrarna och barnen. Det är orimligt av samhället att pressa fram ett sådant val.

För att komma längre på denna väg måste samhället för egen del acceptera som en normal företeelse att särskilt småbarnsföräldrar — alla som så önskar, fadern, modern eller bägge — arbetar på halvtid. Man bör inte genom särbestämmelser — t. ex. risk för avslag på tjänstledighetsansökningar, otrygghet i anställningen etc. — ställa människor inför ett val där huvudalternativen är att antingen arbeta heltid eller också inte arbeta alls.

Ett sätt att lösa detta problem vore att en mycket stor, sannolikt övervägande del av den statliga förvaltningen, affärsverkens arbete etc. organiserades i ett modulsystem, där två halvtidsanställda som regel skall kunna dela varje heltidsbefattning, med halv lön och motsvarande pensions- och övriga förmåner. Hur detta i detalj skall kunna genomföras bör utredas. Det vore önskvärt att detta skedde i nära kontakt med den översyn av hela personaladministrationen inom den statliga sektorn som statskontoret f. n. är i färd med.

Redan i anvisningarna till statens avlöningsreglemente, 1944, talas om att ökade möjligheter till deltidsarbete bör beredas »mödrar under den tid då omvårdnaden av barnen tar deras tid och krafter i anspråk i sådan utsträckning att förvärvsarbete på heltid skulle innebära olägenheter i fråga om barnens vård». Numera torde alla instämma i detta och de flesta i att även män bör ha samma möjligheter. Varför skulle inte även en pappa genom deltidsarbete kunna kombinera en yrkes- och en familjeroll?

För staten-arbetsgivaren kan ett fullt accepterat deltidssystem också innebära fördelar: deltidsanställda inom handeln och andra sektorer har visat sig ha lägre genomsnittlig frånvaro än heltidsanställda, det blir lättare att anpassa arbetsstyrkan till det varierande arbetsbehovet, det finns många avgränsbara uppgifter som är för krävande för en person men för små för två.

På längre sikt skulle ett sådant smidigare system av hel- och deltidstjänster underlätta de övergångar mellan olika yrken som kommer att bli allt vanligare genom samhällets snabba förändringar.

Det är troligt att en aktiv satsning i den föreslagna riktningen skulle innebära att utbudet av arbetskraft ökade genom att hemmafruar i rätt stor utsträckning skulle söka halvtidstjänster inom den offentliga sektorn. Men å andra sidan skulle ett visst antal f. n. heltidsarbetande personer med sä-

kerhet utnyttja möjligheten att övergå till en halvtidsbefattning med samma arbetsuppgifter — något som nu ofta inte går att få — varigenom balansen på arbetsmarknaden inte skulle förskjutas särskilt mycket. Till dem som kan väntas minska sin arbetsinsats mätt i tid hör inte bara gifta kvinnor utan också många som nu studerar på fritid och genom halvtidsarbete snabbare skulle bli färdiga. Det skulle ske en utjämning mellan människor som i dagens läge tycker sig arbeta för mycket och människor som arbetar för litet.

Med hänvisning till ovanstående hemställer vi,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning syftande till att införa ett system av ordinarie halvtidsbefattningar inom den statliga delen av arbetsmarknaden.

Stockholm den 27 januari 1969

Rolf Wirtén (fp)

Hans Lindblad (fp)

Nr 673

Av herr Wirtén m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet.

(Lika lydande med motion nr 745 i Andra kammaren)

Stockholm den 28 januari 1969

Rolf Wirtén (fp)

Axel Andersson (fp)

G. Richardson (fp)